

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA U ZAGREBU.

Br. 7.

U Zagrebu 1927. god.

Godište XXIII.

„Ledenice“ u srednjo-dalmatinskom kršu.

M. Girometta.

Split.

Premda je planinarstvo »Šport nad športovima«, provodi se ono ipak veoma slabo u oblastima krša i to s razloga, što terenske, hidrografske i meteoreološke prilike planina krša nijesu baš podesne za njegov razvoj; no osim spomenutih činjenica, koje negativno djeluju na razvoj planinarstva, druga je jedna možda najvažnija, a ta je, slabo ili nikakovo poznavanje geotektonike i geomorfološke krša po široj inteligenciji. Većina njih pozna krš samo u toliko u koliko su se katkad provezla njegovom nutrinjom kolima, autom ili željeznicom, pa im je taj veoma letimični i površni pregled terena još jače utvrdio ovaj pogrješni pojam o modelaciji krša, pojam, koji stekoše u školi učeći iz mrtvih školskih udžbenika, prema kojima bi gorje krša bilo oporo, golo i pusto te u svojoj konfiguraciji tako monoton, da ti će i oko umara. Za površna posmatrača i izgledaju baš tako oblasti krša, pa zato ih se oni drže daleko svjesni, da neće ma baš ništa izgubiti, ako ne posjete koju od tih planina, pa bilo to i samo koji put na godinu. Čemu će, pomišljaju oni, da umaraju svoje mišice, čemu da ostavljaju gradske zabave, kad im i tako to suro stijene ne pruža nikakva užitka!? Premda većina inteligencije ima takav pojam o kršu, krije ono u sebi ipak takvih zanimljivosti i rijetkih osobina, da ćeš mu u tomu teško naći ravnih na svekolikoj zemlji. Krš se ne može, istina je, da podići alpskim visinama, nema ni prostranih pašnjaka, pa ni rijeka normalnoga tijeka, ali je ipak njegov relief formama daleko bogatiji, raznovrstniji pa i zanimljiviji od svih ostalih gorskih sustava: sad ti se on ukaže kao pjenasto i uzburkano more, iz kojega proviruju čudne kamene sablasti nakićene zupcima, oštricama i žlebovima; sad opet izgleda bezbrojnim boginjama prekrit, a onamo duboko u kamen usjekle se zatvorene vijugaste doline; ili je pak, na pomolu kršovitoga bila, puklo pred očima prostrano polje, suho ili periodički poplavljeno; ondje, napokon, otvara se takodjer i po koje krško jezero sa zjalom znatnih dimenzija i okomitim pobočnima stijenama. Rijeka normalnog tijeka, kao što je to slučaj u drugim gorskim sustavima, u kršu gotovo i nema, ali zato tu gospodare drugi, još zanimljiviji, vodenii tekovi, takvi, naime, koji izbiju s uzvisite strane jednog polja kao bistri i šumni izvori, da se opet, na nižoj strani polja, ponovno uvuku pod zemlju, kroz kakvi ponor.

Ponore, koje sam eto spomenuo, prava su čeda krša. Oni su produkt mehaničkog djelovanja vode; vrata su to, koja vode u podzemni krški svijet, koji svoje raskošno bogatstvo razotkriva samo odvažnom planinaru. Carstvo je to špilja i pećinā i svih onih inih čarobnih produkata, koje je voda, što se cijedi, u vječitoj tami i grobnoj tišini izdjelala kroz duge vijekove.

Kada koji od ovakvih ponora prestane djelovati, kada, naime, u njega ne utječu više vode, prelazi on u jamu, ako mu je os bila okomita ili kosa, a u pećinu,

naprotiv, ako mu je ona bila više ili manje horizontalna. Takvih napuštenih ponora ili jama imade u svakoj oblasti krša. U samoj srednjoj Dalmaciji, koliko je meni poznato, preko 500! Morfološki imadu se takve tvorevine smatrati kao šuplji podzemni oblici krša, koji jednim otvorom (rijetko sa više), raznoga oblika i raznih dimenzija, komuniciraju s površinom, a prema dole se produžuju u obliku sad kraćih sad opet dužih, ovdje okomitih, tamo kosih ili zavijenih cijevi, što slijepo završuju ili su u vezi s podzemnim vodama. Što se tiče geneze ili postanka tih oblika, nastali su oni u glavnom djelovanjem vode, što osobito vrijedi obzirom na smjer jamine osi. Raspuklost naprotiv, njihovih cijevnih stijena, kao i odronuli, te stropoštani materjal, pak njihova zatrpanost u većim ili manjim dubinama kao i sigaste tvorevine, znaci su njihove starosti, nastali pretežno kemičkim djelovanjem vode.

*

Između jama u kršu imade ih i takvih, koje su poznate pod imenom »ledenice«. Jame su to osobite vrste, takve naime, da u svojem donjem, većinom pećinasto proširenom dijelu stvaraju veće ili manje količine leda, koji se uzdrži kroz čitavu godinu ili pak kroz veći dio godine. Stvaranje je i uzdržavanje leda u ledenicama uzrokovano abnormalnim temperaturama, koje u njima vladaju, t. j. njihova unutrašnja temperatura jest takodjer i u doba najviše godišnje temperature na površju uvijek za nekoliko stupanja niža od srednje godišnje, temperature toga kraja. Kako se pak »ledenice« javljaju u glavnom tek od 1000 m nadmorske visine unapred, gdje su uopće srednje godišnje temperature razmjerno niske, shvatljivo je, da će u njima i ljeti biti temperatura ispod, dotično veoma blizu ledišta. Ove su abnormalnosti u temperaturi ovisne u prvom redu o osobitom obliku tih jama, pa je stoga nužno, da ih prije svega morfološki obradimo.

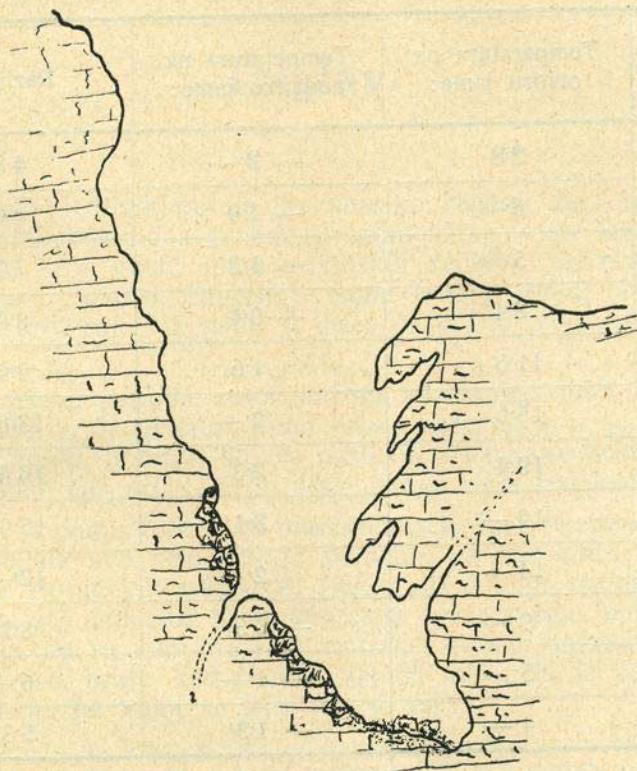
Ledenice su uvijek vrećastoga oblika, gdje se pobočne stijene odozgo prema dole suzuju. Imaju uvijek samo jedan otvor, a taj je uopće zamjernih dimenzija te veoma nepravilan. Podanak im je obično prekrit ruševinskim materijalom te većinom prelazi u kratko pećinsko horizontalno proširenje, u kojemu je naneseno crvenice i špiljskog gliba. Dubina »ledenica« uvelike varira: ima ih od 20, 40, 60 pa i preko 100 m dubine, a širina njihovih zjala mjeri od 20 pak do više stotina metara u promjeru. Nalazi ih se gotovo u svakoj planini krša, a javljaju se obično od 1000 m unapred. Njihov broj uopće raste sa nadmorskom visinom, kako sam to osobito mogao konstatirati na glavnom Dinarskom lancu. Od 1200—1400 m nadmorske visine našao sam samo četiri lednice, a od 1400—1900 m nadmorske visine našao sam ih četrnaest.

Kao tip »ledenice« može se uzeti »Ledenicu« u središnjem Mosoru, koja se otvara na zapadnom podnožju kršovitoga Jabukovca u nadmorskoj visini od 1150 metara, a izrovana je u rudistnom vavnencu. (Slika 1.) Najveća širina njenoga otvora iznosi 30 m, a ona podanca deset metara. Glavna je jamina os naklonjena za 40° a dubina je do prvoga prividnoga podanca 50 met. Nad pećinastim djelom podanca dižu se uski i visoki »dimnjaci« (kamini), koji ne komuniciraju sa površinom. Na istočnoj pobočnoj stijeni spomenutoga podanca, prelazi vertikalni prošireni škrip u duboki i uski, samo djelomično istraženi ponor.

Kao drugi primjer navest ću jamu »Mukvenu«, koja leži sjeverno Javorškoj u središnjem Mosoru a otvara se u visini od 1200 m. Otvor joj je gotovo okrugao s dijametrom od 40 m. a dubina joj je 60 m. I kod nje se pobočne stijene odozgo prema dole suzuju.

Osim »Mukvene« i »Ledenice« imade u Mosoru još i »Sniježnicu«, koja pokazuje sve karakteristike jama ledenica. »Sniježnica« leži istočno Ljubljana, a otvara se pod Trišnjevcem u apsolutnoj visini od 1100 m. Dubina joj je 90 metara.

Na Biokovu su mi poznate dvije ledenice i to »J amurine« i »Razvajlje«. Najčešće su ipak ledenice uzduž dalmatinsko-bosanske granice kuda u glavnom udaru glavno bilo Dinarskih planina, a najvažnije bi bile: južno od Gnjata 1806 m vis. (jedna), okolo Janskog vrha 1700 m vis. (šest), kod Kapnice 1539 m vis. (dvije), okolo Troglava 1913 m vis. (tri), sjeverno Crnog Prosika 1317 m vis. (jedna), jugozapadno od Lupoglavе 1237 m vis. (dvije), južno od Oštре Glavice 1430 m vis. (jedna). Na Kozjak planini, Moseću. Promini i Svilaji nema, ukoliko je meni poznato »ledenica«.

Sl. 1. »Ledenica« (Mosor). 1 : 1000.

Obzirom na postanak ledenica nastale su one rušenjem svoda, koje velike podzemne šupljine ili pak propadanjem kompleksa podzemnih tjesnaca i širina zbog neprestane vodene erozije. Na ovakav su način nastale inače sve jame krša, koje slične oblike pokazuju, naime vrećasti, koji se prema dole suzuje.

Uzrok abnormalnim temperaturama, koje u njima vladaju ima se pripisati činjenici, da se donji (pećinasto proširen) dio jame ispunjava zimski zrak omajniže godišnje temperature; ljeti pak, kad je vanjski zrak topliji od onoga unutri ne može gornji da prema dole struji, jer je donji studeni zrak teži od gornjeg, koji je topliji. Prema izloženome morala bi temperatura u donjem dijelu takovih jama odgovarati najnižoj godišnjoj temperaturi kraja, u kojemu se jama nalazi. U istinu je ona ipak uvek nešto viša i to s razloga, što je vapnenac jako porozan kamen, prepun škripova, zbog čega ipak djelimice omo-

gućuje izlaz zraka iz donjega dijela, a osobito pak što tople ljetne kiše kroz vānenac prokapljuju i bitno utječu na povišenje temperature najdubljeg djela jame.

O razlikama u temperaturi, koje preko godine vladaju izmedju vanjskog zraka i onoga u unutrašnjosti takovih jama, malo se što znade, osobito obzirom na »ledenice« Dalmatinskoga krša. Prije malo godina bio sam počeo da proučavam te razlike kod »Ledenice«, »Snježnice« i »Mukvene« na Mosoru; no kako su moja opažanja bila potpuna samo za »Ledenicu« to mi je moguće, da samo za nju donesem slijedeću tablicu, iz koje se razabiru razlike u temperaturi izmedju otvora i podanka.

Mjesec	Temperatura na otvoru jame:	Temperatura na podanku jame:	Razlika:
I.	28	— 2—	4·8
II.	3—	— 1·9	4·9
III.	5—	— 1·2	7·7
IV.	8·4	+ 0·4	8·0
V.	11·5	1·6	9·9
VI.	15·6	2—	13·6
VII.	19·4	2·8	16·6
VIII.	19.—	3·1	15·9
IX.	14—	2—	12—
X.	9—	+ 0·3	8·7
XI.	5—	— 1—	6—
XII.	4—	— 1·3	5·3
Srednja god. temp.	9·9	+ 0·4	9·5

Kako se iz ove tablice razabire najniža temperatura na dnu »Ledenice« pada u januaru, mjesecu naime, kad je i temperatura na njenom otvoru najniža. Najviša naprotiv temperatura na dnu »Ledenice« pada u augustu, za mjesec kasnije dakle od onoga, kad je temperatura na njenom otvoru najviša. Obzirom na razlike u temperaturi izmedju otvora i podanka »Ledenice« najveća je u julu, a najmanja u januaru. Na temelju svojih ispitivanja mogao sam nadalje konstatirati da temperatura od otvora do dna nepravilno pada. Za mosorsku »Ledenicu«, čija dubina od otvora do dna iznosi 50 m temperatura je dne 24. IV. 1927. u 12 sati bila na otvoru 8·6. U dubini od 10 m 8·2, u 20 m dubine 7·9, u 25 m dubine 7·5, u 30 m 6·7, u 40 m 5, u 45 m 2 dok napekon u dubini od 50 m (podanak) 1·4. Na temelju izloženoga može se ustvrditi, da temperatura od otvora jame do od prilike polovice dubine veoma sporo, a od polovice dubine do podanka naprotiv veoma naglo pada. Opazio sam nadalje kako su razlike u temperaturi izmedju otvora jame i njenog podanka tijekom proljeća, ljeta a i rane jeseni ovisne o većim ili manjim obo-

rinama. Čim su oborine manje tim je razlika veća, a čim su one veće razlika je manja.

O uzrocima postanka i uzdržavanja leda u »ledenicama« ima o tom mnogo teorija. Dok je po nekima kod »ledenica« čak ostatak iz ledenoga doba naše zemlje, dotle je po drugima uzrokovani prevelikim ishlapljivanjem. Jedna i druga teorija same po sebi otpadaju kad se uzmu samo u obzir prilike stvaranja leda u Ledenici na Mosoru, gdje je više no očito da se led stvara i uzdrži baš uslijed činjenice, što se u njezinom donjem dijelu skuplja zrak najniže godišnje temperature.

Triglav.

Ante Neimarević.

Križevci.

»Stani, putniče!« dovikivao je lav putniku Helenu, kad je ovaj idući kroz Heladu, naišao kraj Leonidinoga grobnoga spomenika, — pa tako i ja Tebi, čitatelju, koji si gaseći kroz gustu šumu nevinskih redaka, nabasao i na ovaj moj guščik. — dovikujem: »Stani, čitatelju!« Stani i neidi dalje, dok ne čuješ, što hoće od Tebe ovi crni retci, iz kojih si malo prije čuo onaj poklik: »Stani malo, putniče!«

Nijesu moji retci, putniče, retci staroga iskušanoga pera, koje ne treba povika »O ksein' stethi!«, da ih čitaš, retci krhka perceta, koje se tek uči literarnim strunama, — pa oprosti, putniče, što se poslužih arhaičnom reklamom, da Te zaustavim, kad Ti malo čas prije htjede uteći ispred ovih redaka!

Znam ja, da je danas teško biti putnik-čitatelj, kad je, nažalost, došlo takvo nepismeno vrijeđe, da sve piše, što je pismo, pa nije čudo, što putnici bježe od tih novovjekih Horačevih Loquaxa! Eto, predji duhom, putniče, naše dnevno literarno tržište, pa ćeš ugledati brda impresija i uspomena, putopisa i opisa, da bi s tim naslagama, da su kupusne i krompirske, mogao nahraniti čitav naš ogladnjeli narod! Šta ćeš, brate, kad svatko pismen misli, da je hartija ona kamena ploča iz igraće škole, po kojoj se šara, da se šara!...

Kupi čovo kartu za Rim, skoči do njega, te ga u dva, u tri dana obleti i dok se čovo još nije pravo ni snašao, ili je u Rimu, ili još uvijek u svom Prnjavoru, — osvane ti jednoga novinskoga jutra članak o Rimu! E, moj rimske pobro, nije u Rim skoknuti i o Rimu pisati, isto što i otići u Fićurevce i opisati Frkljevce! Da odeš u Rim, pa se o njemu raspišeš, nije, bračko, dosta imati dinara i normalke, nego kulture Rima i De Amicisovog pera, a dok toga nemaš, ne mrči hartije, jer to nisu gaće, Don Kihote tužni nego sveto polje, koje oru samo prabrani orači!

Ne samo da su prošla thackerayska vremena, kad su Macaulayi, pročitali dvadeset knjiga, dok su napisali jednu izreku, a proputovali sto milja, dok su učinili jedan potez u svome spisu, nego su stigla takova nethackerayska vremena, da će ljudi mjesto u gradove, kao Voltaire, Flaubert, Sienkiewicz, De Amicis i naš Krišković, putovati — u knjižare po Baedekere, da pišu o Englezima i Kartazanima, o Rimu i o Carigradu!...

Stigla su nas takova senilna vremena, da smo već zaboravili, kako se pišu knjige. Mozag nam se uporozio, pa je iz njega ispalio, da je Goethe bio velikan, pa je ipak pisao Fausta četrdeset godina, a mi alfabetska bogčija, hoćemo da mu konkuriramo, pa da u jednoj godini napišemo četrdeset članaka, kao da su članci kobasicice, a mi sami literarni kobasičari!...

Pa, kad je to tako s tim pisanjem, zar nijesam i ja, čitaoče, onaj maloprijašnji čovo, onaj Peterančanin, kad se usuđujem pisati ne o Kalniku i o Papuku, ne o Sljemenu i o Ivančici, ne o drugom i o trećem, nego o njemu i o Njemu, o ocu i praocu, o Kralju i o Bogu, o samom svetom ocu Triglavu! Zar se ja, koji sam u literaturi — da se izrazim orografski — ispod svake nadmorske visine, — usuđujem pisati o divu Triglavu, koji se uspeo nad more na dvije tisuće osam stotina i šezdeset i četiri metra!...

Zar to ne bi bila geografska drskost, kad bi se našao kakav sirotni Klek, pa se usudio reći, da bi on, samo da malko upne, dostigao starca Triglava, — a kolika bi tek bila moja klekovština, da se uprem i da perom, ovim klijakavim perom, dosegнем djeda Triglava!...

Poklekao bi pred njim dečko jače i od samoga mladca Kleka, — ali uza sve to, evo njega Triglava, a evo mene slabica, da se okom u oko ogledamo, pa kleka ili poklekao, ne će mi biti sramota, jer je časno prignuti slaba ljudska koljena pred božanskim Triglavom!...

Oprosti mi, oče Triglave, što bjež takо drzak, pa to rekoh, a ne porekoh! Prevarih se, pa napisah, što napisah. Ta gdje će kukavac pisati o Tebi? Tebe nитко nije opisao jer da Te opiše, trebao bi pero Tvojih grdosija, a duh Tvojih dimenzija, a gdje je taj literarni Triglav? Kad bi se rodio kakav slovenski Michaelangelo, pa da od kamenih alpskih gromada složi novi Triglav, — ni to ne bi bio Triglav, jer su Tebe, pravi, nepatvoreni Triglave, izvajala geološka stoljeća, dok bi Tvoj faksimil izvajalo — istina michaelangelovsko — ali ipak samo ljudsko biće!

Moguće, da bi se našao kakav novi Linaordo da Vinci, pa Te naslikao, ali samo onda, kad bi platno islikao Tvojim triglavskim naslagama, ali gdje su ti Lionarde da Vinci, koji su kadri Tvoje magle pohvatati?!...

Opisuju Te i slave Te svakim Tvojim danom Tvoja djeca, Tvoj runolist i Tvoj zlatorog, ali daj nam, oče Triglave, onu moć iz alpske priče, da razumijemo govor Tvoje flore i faune, pa ćeš imati svoju sliku!...

Tek kad bi medju odabranim piscima našao svoga ljubimca Ivana, pa ga obdario perom, jakim kao Rodinovo dlijeto, a prije toga utisnuo mu kao Propeti svetom Franji Asiškome rane, — svoju grandioznost u srce i u mozak, e, onda bi tek dobili Tvoju pravu sliku, ali ni tu ne bi Ivan islikao, nego opet Ti, oče Triglave! Pa ni onda Te ne bi imali materijalizirati, božanstveni Triglave, kad bi, kao Zeus i Ti našao svoga slovenskoga Fidiju, jer je Zeus mogao saći s Olimpa, a Ti ne možeš, naš slovenski Zeuse, jer Ti nijesi apstraktno biće, kao helenski Zeus, nego strahotni alpski kolos, koji bi, da se samo malo s mjesta makneš, poremetio čitav alpski sistem!...

Zar ima toga ljudskoga pera, koje bi se podufalo, da Tebe, koji si vječan — ovjekovječi!

Maleni smo mi za Tebe, Triglave, i svi oni, koji su pokušali, da Te opjevaju, dopjevali su, jer si ne opjevi v Triglave! O Tebi se mogu knjige napisati, velike kao i Ti, patrijače, ali tek onda, kad bi se našao novi geološki bog, da te knjige okameni, da ih utriglavi — imali bi poem o Tebi!

Nema toga pismenoga stvora, koji bi Te svojim perom sapeo u okove mrtvih slova!

Tebe se ne može opisati, jer si neopisiv — o Tebi se može samo govoriti! O Tebi se može samo osjećati, a gdje je ta ljudska snaga, koja je kadra, da na papir snese, što srce osjeća! Premaleno je naše srce, da u njega stane kolos Tvojeg obujma i tek, kad bi se nekom nadnaravnom transcendentalnom fotografijom mogao prenijeti na papir izvor tih osjećaja, — sâmo naše srce — imali bi sliku pravih osjećaja, a ovako imamo tek konture kontura!...

I ovo, što će o Tebi napisati, naš alpski vladiko, ne će biti nikakav opis, nego hrpa osjećaja, a koji nijesu samo moji, nego i svih onih hodočasnika, koji su jednoč bili na Tebi, care naših gora! Jer što jednoga prožima, kad se uspne na Tvoj jupiterski vrh, to prožme i drugoga i trećega, i milijun toga, pa to onda i nijesu moji osjećaji, naš cezare, nego svih nas skupa, koji smo u Tebi našli svoju slobodnu Meku! I samo zato, što nijesam tumač samo svoga srca, nego svih onih tisuća, koje su jednom stupile na Tvoje posvećeno tlo, — vjerujem, da će imati snage, da dovršim, što sam počeo.

Ali, jer se ne pouzdajem u snagu svoga pera, počinit će literarni grijeh, naš Mojsije, pa će Te oblići s valovima tudjih osjećaja, a ja će tek pokadšto kapnuti i koju kaplju iz svoga srca!...

Premalen sam, da sâm osjetim, što tek tisuće osjećaju, pa i ovaj feljton, nije feljton potpisano, nego tisućâ i tisućâ nepotpisanih!...

Oh, da sam Kranječvić, pa da mogu kao on kliknuti:

»Zbogom Vi zemske, prašnjave ceste,

Za mene više jeste i nijeste,

Evo se sunca mašam,

Svemirski gradjanin ja sam!« kada se duhom vinem na triglavskе visine! Ali ne mogu, jer što srce hoće, pero ne će, pa već vidim, da će doživiti orličevu sudbinu:

»Miruj, dijete, mladosti ne kvari,

Nisu za Te visine beskrajne,

Ni sunčane one zrake sjajne!«

ali šta mogu, kad u meni kopka Ikar, onaj vječni literarni Ikar, kojega u svom srcu nosi svako ono biće, koje misli, da su samo srca ona naša ljudska krila, bez kojih smo Swiftova »vrsta maloga, ogavnoga gada, što ga je priroda pustila da plazi po površini zemaljskoj!«...

Triglav! Suhonjava i mala riječ kad ne bi ništa značila, ali velika i najveća, kad znači goru naših gora i Abrahama naših gorskih otaca! Ukalupljen u svojih sedam slova, nije ništa drugo, nego svežanj slova iz abecede, ali kad ta slova oziviš i mjesto njih ugledaš strahovitu, kilometarsku gromadu stijenja i kamenja, od kojih bi ona svaka stijena i onaj svaki kamen dali jednu goru, — e, onda to, brajane, nijesu više ona naša slova, nego alpski neboder!

Gledan kroz geološki mikroskop, Triglav je doduše čudovište, ali ne baš čudo. On je za staratelju geologa alpski masiv, koji je nastao rozanjem i srozanjem, izdizanjem i spuštanjem, akumuliranjem i planiranjem i Bog Te pitao, čim još ne! Za starčića botanika, Triglav je domena tih i tih biljaka tog i toga dravlja, a za starca stratega, gorski hrbat, obranbeni punkt i — punctum! I tko ne bi bio geolog, botanik i strateg, za toga bi takav Triglav bio sve i sva, alfa i omega, ali »stan', počekaj, od Doboja Mujo, i mi konja za trku imamo!«

Za onoga, koji nema Vašu geološku glavu, nego samo svoje srce, nijesu doista geološka fakta i botanička data; za toga nije Triglav samo učen objekt, nego i himna prirode, kao što ni suza nije samo kemijski spojić, nego i izljev srca!...

Nije samo Triglav skyscraperska gromada alpskoga kamenja, nego i Biće, koje nije od našega jučer, nego od geološkoga — tko pamti — vjekovnoga!

Prošla su teška svemirska stoljeća, dok je Priroda, kamen po kamen, izgradila ovaj naš slovenski Pamir, pa će isto tako proći druga takva stoljeća, dok se sruši, što je sazданo. A taj se svemirski rad vidi na svakoj stopi i ne reče netko krivo, da na Triglavu svaki njegov kamečak znači jedno ljudsko stoljeće! I gdje je taj čovjek — čovječuljak, koji, kad to ugleda, ne bi pokleknuo, jer taj poklek

nije samo klecaj bogu Triglavu, nego i miljardama staroj majci njegovoj, boginji boginjâ, majci Prirodi!...

Što nigdje ne vidiš, na Triglavu vidiš! Na ispucanim stijenama vidiš nabore vjekovâ, a na kamenju sa žilama napore stoljeća, da toga boga sapnu u današnje okove, a on se opirao i trzao, ali se ipak nije odupro, jer se božici Geologiji ne može oduprijeti nitko u prirodi!

Ne znam, koji ono pjesnik reče, da je Triglav mrtav i da ono njegovo kamenje, nije kamenje, nego kosti njegove, a meso mu je, — njegova flora — izagnjilo. Da se u davno — predtriglavsko doba, uhvatio Triglav u koštač s nekim alpskim divovima, i da se vodila duga i krvava, džinovska borba, u kojoj je Triglav bacao na protivnike kamenje, od kojega su nastali današnji okolni vrhovi Cmir, Begunijski vrh, Rjavina i Rž, Kredarica i Razor! One gorostasne uvale, koje sada zjaju ispod Triglava, da su nekada bila njegova stegna, a on ih iščupao, da se obrani!...

I da to nije pjesnik rekao, mi bi to isprepleli, jer ništa nije za maštu priličnije, nego da te uvale i doline s onim razbacanim i navaljanim kamenjem, — inskonstruira u pjesničko bojno polje!... Ta, ako kameni ostaci Troje i Kartage govore arheologu o borbi ljudi, zašto ovo alpsko, mrtvo kamenje, ne bi govorilo pjesniku o borbi alpskih bogova i prabogova, ljudi i praljudi?!

Ako pod mrtvim kamenjem Krete i Mikene leže mrtvi ljudski divovi, zašto pod ovim triglavskim, surim stijenjem ne bi ležali i mrtvi alpski bogovi? Kad nad nijemim i isprebacanim, predistorijskim kamenjem postavljamo u knjigama natpis, da su to grobišta mrtvih kiklopa, zašto ne bi i na ona triglavска polja kamenja postavili natpis: »Ovdje, triglavski putniče, leže grobovi pradavnih alpskih bogova!...

Oj, Triglave, Triglave! Sav si isprevrтан i razdrobljen, sav porušen i ras-komadan, pa tko je taj mogućnik, da Te svojim perom uhvati u cjelinu!

O Tebi se ne može drukčije pisati, nego isprebacano i rasijano, jer si i sam takvi, pa jer Ti ni čim drugim nije ovaj feljton sličan, nek Ti bar bude sličan s ovim izmrvljenim mislima!...

Što neki američki pjesnik reče za svoj Triglav. — nek to bude i za moj: »Ti si goro, mrvica u prirodi, a Ti, moj felitone, mrvica u literaturi!«

Velik li si, Triglave! A ako bi se ipak netko našao, da Ti ospori veličinu, nek se taj nitko netko popne na Tvoj vrh i pogleda na sve četiri strane svijeta, pa da ga onda zapitamo, tko je velik, ako Ti nisi?! Zar Ti da nisi velik, s kojega se vidi horizont na stotinu i pedeset zračnih kilometara? Ti li si malen, koji si medju okolnim alpskim velikanima najveći?! Zar Ti, s kojega se vidi naš Jadran? Zar Ti, s kojega se vidi Lombardija i Venecija. Podravina i Podunavlje?

Dok smo pod Tobom, divimo se Tebi, ali i Tvojim alpskim kolegama, ali kad smo na Tebi, samo se Tebi dive, divimo, jer si medju divovima arhidiv!

Tko hoće pogleda i vidika, daljine i veličine, nek se uspone na Tvoj vrh, Triglave, da vidi, kud si se to uspeo i dokle Ti oko seže, alpsko oko slovenske! Ispod Tebe i oko Tebe kameniti lanci alpskih vrhova, a Ti medju njima kao poboden barjak, kao toranj babilonski, kao kula Davidova!

Kudgod pogledaš, mali čovječe, svud su ispod Tebe nizovi gora, gjerdani vrhova, za koje bi, da si pjesnik rekao, da su to razapeti šatori, ili praljudi s kamenitim kapama na glavi!...

I kao što se ljudi okupe oko božanstva, tako su se oko Tebe, Triglave, okupili daleki i blizi alpski vrhovi, pa se ispružili i pohvatali, da oko Tebe spletu kiklopske zidine, da im ne utečeš, jer su i oni po Tebi vidljivi, sveti Vide, Vidice slovenski!

Da Te čovječarac uhvati u svoj Tvojoj grdosti i glomaznosti, šarolikosti i bujnosti, trebao bi imati, Triglave troglavi, hiljade i hiljade očiju!

A da Te opiše, trebao bi tisuće i tisuće ruku, ali gdje je ta ljudska hidra tisućoruka?!

Pa zato se ne srdi, slovenski Srdjo, zlopogledjo, što Te komaček po komaček, trgam — na papiru, kao da ima toga ljudskoga diva, koji bi Te mogao trgati i rastrgati, a vjekovi Te nijesu mogli!

Ti si, Triglave, kao brojni sistem, koji se ničim bolje ne može predstaviti, nego brojenjem i zbrajanjem, brojkama i ciframa — pa Te ni ja ničim boljim ne mogu prikazati, Triglave, nego suhim zbrajanjem, pa čuj!

Što je na moru morska hridina, to si Ti, Triglave, u Julskim Alpama! Tko nije video mora, nek se uzvere na Te, da ga vidi, a ako ga i ne vidi, vidiće drugo more, more oblakâ, što su se opružili ispod triglavskoga horizonta, pa kao znajući, da su tu, da budu slika mora, obavili planinska trupla, a vrhove pustili, da se iz njih izvise, kao otoci iz mora, — pa gdje si Ti, nevjerice, da se drzneš i porekneš, da to nije more, da to nisu otoci?!

Gdje si, hrvatski Mezzofante i pjesniče, biskupe i fratre, Šunjiću, da zapjevaš Triglavu, kad si zapjevao Vlašiću?

S čime bi kliknuo Triglavu, kad si kliknuo Vlašiću »oj planino, duga i široka, oblaci se na Tebi odmaraju«?!

Ispod Tebe i iz Tebe suču magle kao da si sav porozan, pa to iz Tvoga središta izlaze pare, ili kako bi bolje i živje rekao pjesnik: »Ti to dišeš, Triglave!«...

Kad Ti gledamo vrh, sav u kamenju i pustoši, sav u litici i bijelini, ne možemo, a da se ne sjetimo helenskih riječi, da su bozi тамо, gdje ljudi nema, pa ako je istinita ova helenska, Ti si, Triglave, — bog — slovenski i alpski bog!

A ako nijesi naš prastari, ukamljeni bog, nijesi mnogo dalje od Njega, kad si po noći tako blizu zvjezdama, kao da su to Tvoje, a ne nebeske svjetiljčice!...

Tako si se uspeo nebu u oblake, da Te nijesu mogli stići ni Tvoji alpski orlovi, koji su s Tobom sa dna poletjeli, a onda stali, jer su osjetili, da je gore mjesto samo Tebi, orle alpskih orlova!

Tu, na tom vrhu, gdje nema ni žive ljudske i ptičije duše, tu, gdje je predio vječnoga zelenoga snijega; tu, gdje je najviši vrhunac južnoga, slavenskoga kraljevstva; tu, gdje su početne riječi one uznosite slavenske pjesme »od sniježnoga Triglava, do divnoga Balkana«; tu, sa kojega se slovenskoga vrha, vidi naš plavi, hrvatski Jadran; tu, odakle se vide dvije naše Croatije, nadtriglavска i podtriglavска; tu, gdje ti se u tom velikom, alpskom hramu, rasplinu sve grijesne misli, kao ono u asiškoj crkvi svetom Franji Malobračaninu; tu, gdje je vidik, vrijedan života; tu, gdje bi onaj Šimunovićev junak dao stotinu života za taj pogled u dubine i u daljine; tu, i samo tu, osjetiš i pojmiš, pročutiš i uvidiš, čitaoče, da bi i Triglav, da se vrate Mojsijeva vremena, mogao postati Sionom!...

Sveta slovenska goro! Goro, koja si bila bez imena, dok Ti ga nijesu dali prastari Slovenci, kojima posta novim Perunom. Ti si bio busola slovenskoga naroda, i kad god je bilo teško slovenskom mornaru na germanskom moru, on je upirao oči u slovenski, farski svjetionik, a Ti si mu i u crnim noćima i u bijelima danima bacao refleks svoje triglavске sjene. I dokle siže njegova sjena, dotle siže i slovensko carstvo, jer je upravo na Tvojem vrhu centar toga carstva!

S Tebe se, Triglave, vidi sav onaj daleki zračni kraj, u kojem žive Slovenci; s Tebe se vidi Gregoričeva krvava i srebrna Soča; Ti si otac divne slovenske djece: Soče i Save, Bleda i Bohinja; Ti si spomen stare vjere slovenske i doklegod je Tebe, Triglave, bit će vjere, da će se opet vratiti Samovo carstvo!

Ti si, Triglave, nebotični vrh, u koji upire oči čitav zarobljene i slobodni slovenski narod, pa da mu tudjin sve oduzme ne može mu pogled oduzeti!...

Čini mi se, da sam negdje u De Amicisu ili u Sven Hedinu naišao na izreku, da se veličina nekoga objekta u prirodi mjeri i po broju njegovih opisa, pa ako je tako, — da Triglav ni po čemu nije velik, velik je po svojim opisima, jer bi se od njegovih opisa dao proizći čitav novi Triglav!

Ali, kao što ono Turčin o Mažuranićeve crnogorske krši »zub svoj zaman skrši«, tako se i o triglavskoje krši salomiše mnoga pjesnička pera. A medju tim rijetkim nepolomljennim perima, najvrijednije je spomena pero njemačkoga pisca Franza Edlera v. Rosthorna, koji je Triglav opisao u 1828. godini. Da se vidi, što je Triglav, a i da se vidi, kako smo svi mali i sićušni, koji se latismo njegova posla, iznijet čemo dva — tri Rosthornova pasusa, pa sudite!

Za Triglav veli v. Rosthorn, da je sav »Kahlheit und Trockenheit«, te »ein ungeheueres, reisenhaftes Gemäuer«, koji nije ništa drugo »als ein wild pittoreskes Bild. Überall leuchtet Kahlheit und Trockenheit hervor. Bis hinab erschaut das Auge nichts, als pflanzenloses Felsgebilde aufgehäuft; voll von prallichen Zacken, Brüchen, senkrechten Wänden und wüsten Geträümmer, Täler über Kreutz und Quere, aber nichts, als dürres Gestein, und nackter Schnee, welche diese leblosen Wüsten in ewigen Ernst kleiden.

Mann steht hier wie auf der Zinne eines Turmes, überall von senkrechten Wänden umgeben.

Gegen Norden erblickt man einen Gletscher, dessen Spalten aus der Tiefe heraufgähnen.«

Svuda naokolo vidiš strahotno stijenje i kamenje, koje ti se pričinja »als zerfallene Trümmer von Burgen«.

Eto polja za pjesničku fantaziju, kliče Rosthorn, pa ako je bujna, sve će moći da iskonstruira — »nur nicht ein Bild von Ordnung!« ...

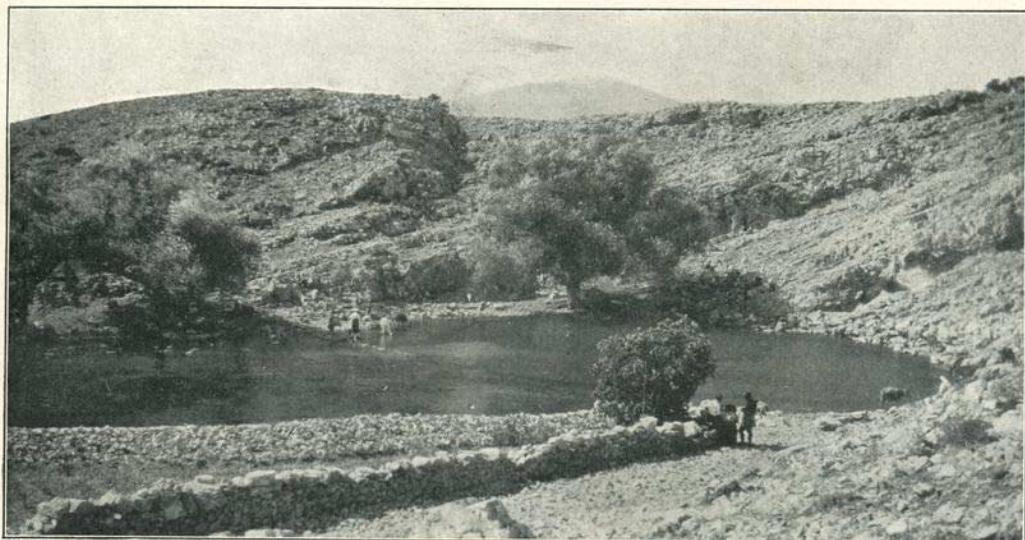
Pa ipak, šta je i taj opis prema originalu, šta svi Rosthorni prema Tebi, Triglave! Gdje je taj Rosthorn, koji bi opisao i opjeval Tvoj alpski žar, Tvoje sunčane boje, Tvoju večernju maglu, Tvoju gorostasnu sjenu, kad je svakoga jutra i večera baciš put nebesâ, da joj se pokloni sve malo i ništavo, sve ljudsko i nizinsko, pa Tvoj jutarnji žar, kad se sunce diže, a okolne gore zapale, pa se i ne čine gorama, nego ognjima! A gdje je taj Rosthorn, da nam predoči Tvoju apsolutnu tišinu, pa orijašku i titansku, paklensku i martovsku, Lodsку i džehonemsku, podzemnu i nadzemnu, buru i orljavu, oluju i siktavu?!

Ima osjećaja, koje tek naknadno osjetiš, a u takve osjećaje spadaju i triglavski. Na njem si sapet od pogleda i širine, od dubine i veličine, ali kad s njega sadješ, kad Ti se pogled vrati u te, — onda ga tek osjetiš i kao živi dokaz, da si bio negdje izvan ovoga, maloga zemaljskoga svijeta, — sve Ti se to pričini, kao neki daleki i pusti, prošli i prosanjani san!...

Pa Vas pitam, čitatelji, gdje je ta delija, koja bi to iskitila, gdje su ta pera, gdje su ti kistovi, gdje li ta dlijeta, i ti akordi, da to slože i oboje, da to iskuju i uglazbe?!

Tek, kad bi se rodio kakav triglavski Mažuranić, da iz svoga ženjalnoga pera dadne novoga i jedinoga Čengić-agu, pa da onda, kao onaj engleski lord nakon svoga jedinoga velegovora zašuti i potvrди onu veliku istinu, da je nekim velikim umovima usud dosudio, da samo jednom u životu zaklikću, — tek onda bi Triglave, bio opjevan! Ali i opet sumnjamo, da li bi Te opjeval, jer se pred veličinom prirode, kakva si i Ti, Triglave, često puta namiće pitanje, je li moguće, da ljudska ruka opiše, što su vjekovi stvarali?

Može li se o Tebi pisati, a da koja huncutska ruka izbací iz naslova »Triglav« i umetne kakav »Klek«, pa da ipak, čitaoče, osjetiš da to nije Klek i Poklek, nego pravi i pravcati Triglav?!

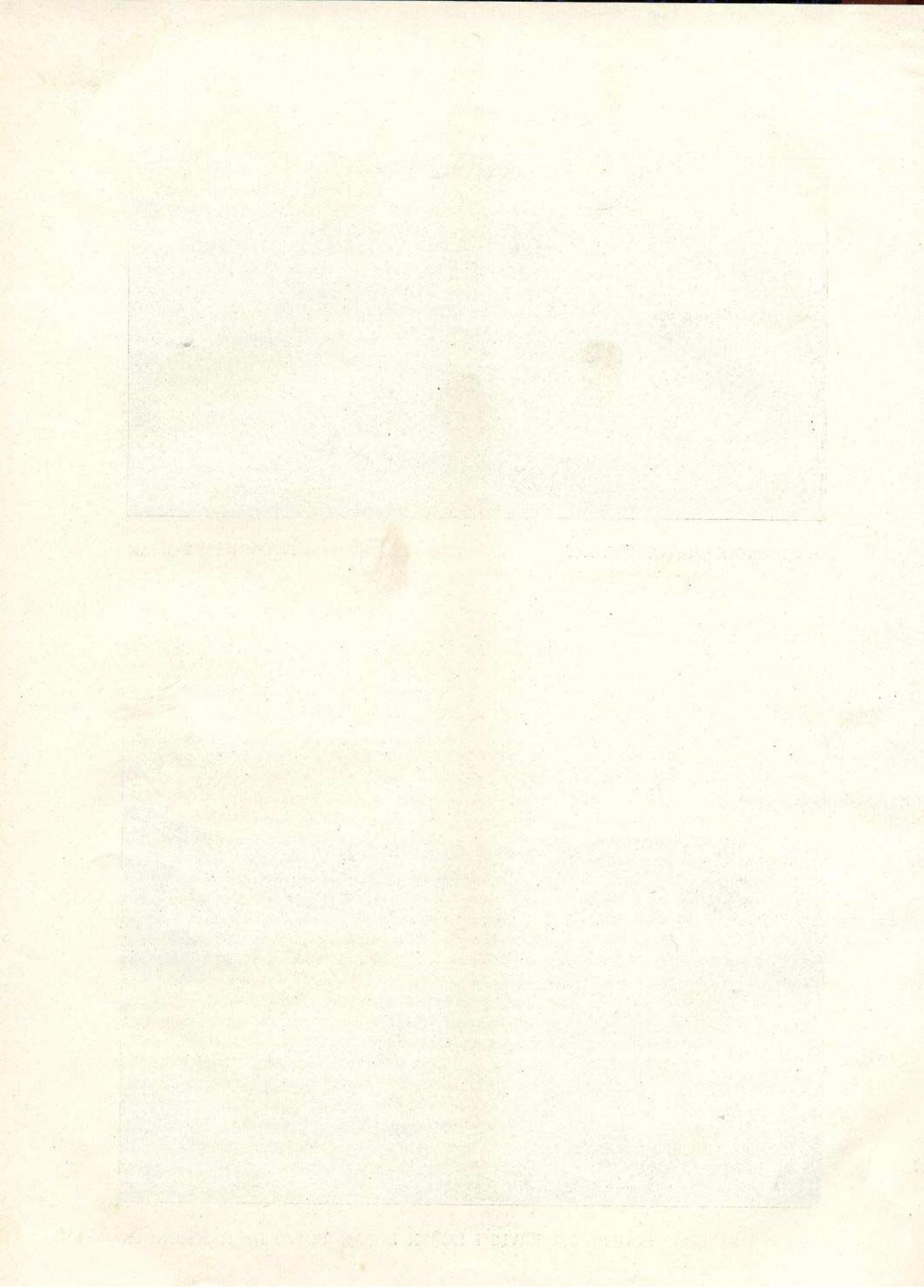

ISPOD DINARE: IZVOR CETINE.

FOTO: Dr. J. POLJAK

SREDNJI VELEBIT: POGLED NA RAVNI I DOŠEN DABAR. FOTO: Dr. R. SIMONOVIĆ

Tko bi htjeo opisati Triglav, morao bi biti kao Macanlayovo čudovište čovjeka — historika, a ito tek onda, kad bi na njemu proživio koliko je i Triglav proživio! Pa, kad bi našli i to geološko čudo od čovjeka, njegov bi rukotvor tek onda shvatili, kad bi ga čitali ondje, gdje je i stvaran, — na Triglavu, jer tko nije bio na Triglavu, ne vrijede mu svi opisi i veleopisi, sve himne i velehimne!

Doći na Triglav, pa ga upiti u srce i u dušu — eto najsavršenijega opisa, a sve je drugo — ništa drugo, nego pusti i beskonačni, rastrgnani i isprevrtani — ričenik izmrcvarenih riječi! ...

Pa »kud se onda vere, mlado kaludjere«, kad od toga bježe literarni iguman? Pa ne verem se, čitaoče, nego gamižem, ne bih li dogamizao do triglavskoga trona, da mu se i crvić pokloni!

Nek se ovo ne shvati kao feljton o Triglavu, nego kao pokušaj, kako bih o njemu pisao, kad bih se uspisao, a ako bih to pokušao, poslužio bih se Kranjčevićevim Adamom, pa kao on, »blijedim noktom, što je zadnje makô — napiso je u led — upitnik« — napisao bih u triglavski ledenjak — uskličnik! ...

A to, što napisah, nek bude sitni hrvatski poklon slovenskom Triglavu, — pa da se pri koncu, kao diljem čitavoga feljtona, opet latim tudjega, malo očupanoga perja »ako i nije ovo djelce onakvo, kakvu se nijeste smjeli nadati od moga sitnoga uma, daj Bože, da bude djelce, kakvu ste se nadali od moga maloga — srca« — i bit će sretan i presretan, ako i ja s ovim iskapcima okljaštranoga pera

»Mal položih dar
Domu na altar!...«

Na Mariju Bistricu.

M. H.

Zagreb.

Četvero nas dogovorimo se, da pođemo na Mariju Bistricu. Polazak je u sedam sati na večer, od mitnice u Maksimiru. Sa malim zakašnjenjem, podemo veselo pokraj barutane, preko Bukovca, potoka i sela Blizneca, uz Remete, kroz Bačun, Markuševec i t. d.

Bila je subota. Seljanke, koje smo susretali i seljaci, koji su se u grupama razgovarali, odmarajući se u lijepoj večeri, želiše nam »sretan put«. Sunce je već davno zapalo, a sada je strujao lagani povjetarac; mjesec je brodio vedrim nebom i mi smo uz tako povoljne prilike brzo odmicali napred.

Oko deset sati, prešavši već nekoliko uspona, ustavismo se da pojedemo mandalice, a moja naprtnjača postane na veliko moje veselje — lakša za dva kilograma.

Pođemo dalje. Usponi su sada postajali sve češći i strmiji. Mjesec, koji nam je lijepo služio, počeo se sakrivati, a mi smo se katkada poslužili malom električnom svjetiljkicom, da potražimo markaciju.

Nekako oko jedanaest sati, dođosmo do kapelice Marije Snježne. Oko kapelice oveliki prostor, koji je bio pun papira i raznih otpadaka. Ovdje je bio odmor, kada su jutros proputovali hodočasnici sa procesijom.

Pođemo da vidimo kapelicu iznutra, osvjetlimo ju i u zidu opazimo otvor za milodare. Da se osvijedočimo ima li što milodara, bacali su moji drugovi jedan za drugim dinare, koji su se uz veliki štropot koturali daleko, kao da je kod oltara »blagajna«. Smijali smo se tomu poput djece, ali jedan drug upozori, da moraju nešto i za Mariju Bistricu ostaviti — stoga, pozdravismo Mariju Snježnu i podosmo dalje. Nešto podalje, dođosmo do izvrsne pitke vode, tu se okre-

pimo i napunimo naše »termosice«, a kada podosmo dalje, osjetimo prve kapi kiše. Obučemo kapute i podemo dalje.

Dodosmo do jednoga raskršća. Potražimo markaciju i podjemo lijevo. Često dolaze putevi, koji vode lijevo i desno, da se nakon kratkog vremena opet sastanu. Kiša pada uz jaki vjetar, a mi se cijelo vrijeme moramo služiti našom elektrikom. Pola noći je. Već hodamo cijeli sat po gustoj bukovoj šumi. Na čas smo stali. Jedan drug predloži, da ostanemo tamo, dok ne prestane kiša, ali čemu da stojimo, kada u šumi i onako ne probija kiša, zato nastavimo strmim usponima, spotičući se o žilje i korjenje ogromnih bukava. Od umora, kiše i jakog vjetra, hodali smo kao pijani. Uz slabo naše svjetlo izgubimo široki put i mi krenimo desno uskim puteljkom, koji nas doveđe u visoko grmlje malina. Nije nas smealo to, što je sa grmlja curila voda; to je skraćeni put — pomislim.

I zaista, doskora izademo opet na pravi i široki put, a što je najglavnije — spuštamo se. Veselo pohrlismo nizbrdo, kao da nismo ni bili umorni. Siroki naš put bio je sada sve uži i najednom ga posvema nestane. Tražimo na sve strane, nigdje puta, osim onoga nogostupa kojim smo došli. Ali, da sada idemo opet natrag — uzbrdo? Ne, ostajemo rađe ovdje. Šuma se je strmo dizala i spuštala, nigdje ravnoga terena, samo tu gdje stojimo nalazi se maleni ravni prostor. Kiša pada, bura puše, a mi stojimo ispod nekoliko crnogoričnih stabala, koja su slabo štitila od kiše.

Dvojica se prihvate posla, da uz pomoć naše električne na brzu ruku naprave šator. Prikupimo nešto suhog lišća, mokro odbacimo i brzo se uvučemo pod šator. Mjesta je bilo upravo toliko, da smo se mogli nas četvero stisnuti jedan uz drugoga sa podvučenim nogama i jedva smo mogli da zavučemo naše stvari pod krov. Upalismo svjeću koju zaklonimo limenom kutijom, ogrnemo se, čime i kako se je moglo u onom tjesnom prostoru i stanemo se smijati gledajući jedan drugoga. Bilo je upravo jedan sat iza ponoći. Jedan veseli drug zapjeva božićnu neku pjesmu, a mi spremno prihvatismo. Najednom dune vjetar nešto jače, a naš se šator sruši, pookpavši nas pod sobom. Upalimo našu elektriku, i za nekoliko časaka opet je bio uspostavljen naš krov.

Počeo nas hvatati san, glavu spustimo na koljena, ali spavati se nije moglo u onakovom položaju.

Iz šume se čuje pjevanje kokota. Tri sata su, pomislim, negdje smo blizu sela, — a moguće nedaleko same Marije Bistrice. Pjevanje se ponovi više puta i jedni su govorili da pjeva kokot, a drugi da to nije kokot, već neka druga ptica.

Teško smo čekali zoru. Mučno je ovakvo odmaranje. Kiša još uvijek pada. Nemoguće je, da dalje izdržim u tom položaju, ispružim noge ispod šatora. Kiša je prestajala i doskora prestala padati. Izvučem se ispod šatora i odmah osjetim znatnu razliku u temperaturi. Bilo je pol četiri. Već se je lijepo razdanilo. Sa drveća je kapala voda. Prođem se, da stavim u pogon svoje zglobove. Zamnom izade jedan od drugova i mi naložimo vatru, da se ogrijemo i osušimo. Vatra je veselo plamsala, a to plamsanje i pucketanje privuče i ostalu dvojicu. Naše plahte razgrnemo, da se osuše. Jedan od drugova pode da potraži put. Za jedan sat vrati se sa veselom vijesti da je pronašao pravi put. Brzo ugušimo vatru i zatrpmo ju sa zemljom, spremimo stvari i u pol šest krenemo, — pomozi Bože! — natrag uzbrdo. Svježe maline bile su nam najbolji zajutrak. Iza preko pola sata dođemo na pravi put, te nastavimo usput brati maline i jagode, budno prateći znakove markacije.

Čudno nam je bilo, da se još uvijek uspinjemo. Jedan drug napola u šali reče: »Nek' sam »Prpić Mali« ako mi idemo pčavim putem na Mariju Bistricu.«

Svi smo sumnjali, da ćemo ju danas vidjeti i ubrzali korake, da čim prije vidimo, kamo ćemo doći.

Oko osam sati ugledamo pred sebom — Rauchovu — sada Fröhlichovu lugarnicu. Časak smo gledali ne shvaćajući, a onda nam je sinula misao, da je na

Mariju Bistrigu vodila samo — dva crvena poteza — oznaka, a crveno-bijeli znak na Sljeme. Mi, kao planinari, podosmo nesvjesno za bijelo-crvenim znakom, a sa pravoga puta sišli smo odmah kod vrela, iza Marije Snježne, oko jedanaest sati.

Jedno samo nijesmo mogli razumjeti: hodati preko osam sati, da se nađemo kod Rauchove lugarnice!

Sada nam je bilo jasno, kako to, da smo tako dugo gledali rasvjetljeni Zagreb, a naše putovanje unaokolo bilo je ispravno, a ne kako smo u noći misili, da se to samo nama čini, jer nam se je od umora vrtilo u glavi.

Smijući se, udemo u planinarsku kuću, gdje se okrijepimo vrućim čajem.

Kiša je počela opet sipiti. Što čemo sada? Spavati nam se neće. Iz te situacije dosadivanja izbavi nas opskrbnik, koji nam priopći, da se nedaleko nalazi tekar pronađena špilja »Joce Udmanića«. Čuvši riječ »špilja« — odmah se spremisimo i uzevši sobom uže i svjetiljku — koju smo po opskrbnikovom uvjerenju morali imati — podemo oko pol deset put špilje.

Kod druge zobi, nalijevo — upozorim na zapuštenu prugu šumske željeznice, ali našim se planinarima činio još prekratak put, jer nam je bilo rečeno, da ima pola sata do špilje, a mi smo tek nekoliko minuta trčali. Više pola sata spuštali smo se strmo markiranim putem, koji vodi bogzna kuda, ali špilji ni traga! Tko ima smolu, kakovu smo imali mi taj dan, tome »pasira« i takova nešto! Pošto smo se uvjerili, da ta markacija ne vodi do špilje — okrenemo natrag. Izmoreni, teško smo se uspinjali natrag. Sunce je palilo nemilo, ali unatoč toj ozbiljnoj situaciji, moradoh se smijati, gledajući šutljive drugove kako nose, jedan uže, drugi »lam-paš«, a treći fotografski aparat.

Konačno dođemo do »druge zobi« i podemo starom prugom, te se putem još berući maline, za nekoliko časaka nađemo na velikoj pećini bijelog kamena. Tu će biti! Da, ali gdje je ulaz? Podjemo svaki na svoju stranu u potragu za ulazom, ali na ulaz se nijesmo mogli namjeriti.

Zovnemo jednoga berača malina, koji nas povede kroz šumu i potokom do ulaza.

Uvučemo se, puzamo potrbuške i odjednom, nakon nekoliko koraka otvor se stisne i otvori se uski okomiti dimnjak, kroz koji se je vidjelo danje svjetlo, koje je uostalom vidio samo prvi. Vratismo se, puzajući natraške opet napolje. Časak smo sjeli da pojedemo maline, koje smo kupili od našega vođe, a onda smo se vraćali, uspinjajući se lijepom bijelom pećinom, koja je bila šatirana zelenilom lišća, mahovine i grmlja, te raznim bojama cvijeća. Drage ciklame, ugodno su širile svoj svježi miris, koji se je spajao sa mirisom zrelih malina i jagoda. Putem nas upozori voda, da je tu — pokazavši jednu rupu, koja je kao u nekom bunaru okomito se spuštajući zijevala, ulaz u špilju za koju treba uže. Gledamo tu sluzavu rupu sa ne-povjerenjem. Bili smo odviše izmoreni da se dademo na istraživanje te luknje, koja se može spuštati — kako kažu preko 25 m, — a može biti i moguće jedva jedan metar duboka, — stoga se povratismo u planinar. kuću. Potraga za špiljom Joce Udmanića i povratak, otegnulo se je na tri sata i pol.

U kući dobijemo hladne vode, da se operemo, a onda sjedosmo za stol, da objedujemo. Iza ručka legosmo i odmah zaspimo, a nakon tri sata kao na zapovijed, skočimo na noge. Pred kućom je bilo sve živo od berača malina i naš amateur uzme jednu snimku, da nismo posve badava nosili fotokameru. A onda se spuštimo preko Mrzljaka i pilane na Gračane, a na Zvijezdi navalismo na sladoledareva kolica, čekajući tramway.

Veselo naše raspoloženje nije ni onako strašna »smola« mogla da pokvari — mi se, smijući se našem putovanju na Mariju Bistrigu, koja se je izrodila u špilju hajdučku — dovezemo do Jelačićeva trga, gdje smo se rastali.

Kod te ture — Sljeme i natrag, te Udmanićeva špilja — hodali smo svega 15 sati, ne računajući odmora. Nadamo se, da su nam grijesi otpušteni.

Naše slike.

Medju najljepše i najzanimivije predjele srednjega Velebita spada bezuvjetno okoliš što ga prikazuje druga naša slika na prilogu, naime Ravni i Došen Dabar. Cijeli Dabarski okoliš sa stavljen je od triju dubokih ponikava, koje su u naokolo okružene visokim liticama i bizarnim kukovima. Najveća od triju dubokih ponikava nosi ime Crni Dabar, srednja Ravni, a najmanja Došen Dabar. Crni smo Dabar prikazali slikom i opisom u jednom od prošlih godišta. Ravni Dabar je kako rekosmo ogromna ponikva čije je dno plodno polje veliko oko jednog kvadratnog kilometra, a okruženo je sa zapada Visibabom (1158 m), s juga Butinovačom (1128 m), s istoka izdancima Kize (1278 m), a sa sjevera dvjema kukovima zasebna oblika Rujičnim i Čelinačkim kukom. Mi vidimo na slici ta dva zanimiva kuka i to desni je Čelinac a lijevi je Rujičin Kuk. Oba kuka izgradjena su od donjokrednih gromadastih breča, koje su razlogom što su se stvorile tako bizarre forme. Visina kukova iznaša od njihova podnožja do 100 m, pa se pojedine strane ruše posve okomito tvoreći tako prave strmoglavnice. Pričao mi je tamošnji lugar, da su jednoč loveći najurili psi jednu srnu na najvišu tačku Čelinka, pa kako nije mogla nikamo, a psi su joj bili za ledjima, bacila se je niz strmoglavnici Čelinka visoku preko 95 m u smjeru prema Ravnem Dabru. Došavši loveci na podnožje Čelinka našli su od srne samo kup mesa i kosti zdrobljenih u jedno klupko. Ta južna strana kojom se bacila srna na cijelom Rujičnom i Čelinačkom kuku jednako je strmo odlomljena, dok je sjeverna strana nešto polozitija, ali još uvijek vrlo strma za uspon. Pogled s Čelinaca i Rujice veličanstven je, jer nam se prema istoku otvara pogled sve do Alaginca preko cijelog Ravnog i Crnog Dabra, a na sjever sve tamo do Laktina vrha i zelene glavice impozantne Šatorine. Prema istoku uzdižu se Rusovo, Metla i Oštri Kozjak, a na zapadu Visibaba i Soline. Ravni Dabar stalno je selište, čije su se kuće nanizale na južnoj strani i prema istoku, pa je zima ovdje osobito duga, a snijeg znade zakijati po nekoliko metara, tako da Dabri nemogu po nekoliko mjeseci nikamo iz svojih skromnih kućica. Na poljima uspijeva u glavnom krumpir, zob, kupus i nešto ječma, jer je ljeto kratko; narod se bavi u glavnom stočarstvom, a ima ih mnogo koji po raznim krajevima države zaraduju svoj kruh. Iz Ravnoga Dabra prelazimo između Čelinka i Rujice sedlom zvanim Devčić Kosica u Došen Dabar. I ovo je

stalno selište s nekoliko kuća i oko pol kvadratna kilometra oranica i livada. Na zapadnoj strani diže se cio niz lijepih i strmih kukova, koji ga s te strane omedjuju poput kakova bederna produžujući se sve tamo do lijepog i imponentnog Bačić Kuka. Prema sjeveru vodi strma staza na Došen Riju i Došen Planu odakle vodi put preko Smrčevih dolaca i Raspava u Donje Pazarište.

Pristup na Dabre najlakši je iz Karlobaga preko krškog polja Ledenika na polje Duboku, a odavde sedlom između Visibabe i Butinovače odakle je vanredan razgled na Dabre i okolišne vrhunce. S toga mjesta snimljena je naša slika po starini i poznatom velebitašu dr. R. Simonoviću.

Naša druga slika prikazuje nam izvor rijeke Cetine na zapadnom podnožju Dinare. Izvor se nalazi na podnožju gorske ravni Grab ispod sela Milas, pa je po svom obliku pravo krško vrelo, koje se uzdiže pukotinom i ispunja oveliki kameni kotao, pa nakon nekoliko metara zalazi u Cetinsko polje, kao rijeka Cetina. U donjem dijelu Cetinskog polja zapadno sela Totić prima Cetina obilno vode iz četiri vrela na podnožju brijege Runjevice nešto jugozapadno od samoga izvora Cetine. Prva dva vrela zovu se Vukovića vrela, treće se zove Slavića, a četvrto Nelaj vrelo nedaleko sela Čitluk. Koji metar sjeveroistočno od samoga vrela Cetine nalazi se lijepa spilja zvana Cetinska peć, za koju kažu, da je u njoj stanovao glasoviti hajduk Stanislav Sočivica. (D. Hirc: Prirodni zemljopis Hrvatske. Knj. I., str. 69.) Cetinsko polje ima oblik trokuta, pa se Cetina vijuga njegovom istočnom stranom sve do sela Vuletića gdje si je urezala korito u kamene stijene. Polje nije obradjeno, nego su u pretežnoj česti košanice, jer za velikih oborina daje vrlo Cetine i prije spomenuta četiri vrela toliko vode, da je cijelo polje poplavljeno, a prodor kod Vuletića je tako uzak, da ne može primati veliku masu vode. Zašavši Cetina kod Vuletića u kameno stijenje poprima odmah sliku tipične krške rijeke, jer su joj strane visoke i strne, teče dosta mirno, pa naizmjence pravi kaskade sa lijepim pladnjevima od sedre, da se na podnožju ovih opet skupi i teče dalje kao jaka rijeka. Takve osobito lijepe kaskade nalazimo na Cetini kod mlina Buduljak sjevero-zapadno sela Koselj. Obala Cetine je stjenovita sve dok Cetina ne unidje u prostrano Sinjsko polje, čijom dužinom protječe u smjeru jugoistočnom sve do

zapadno mesta Kaluni, gdje uzima smjer prema zapadu probivši si put izmedju Mosora i Biokova. Tu se kod Gubavice ruši prekrasnim i velikim slapovima, koji su iskorišćeni za električnu centralu od preko 20.000 konjskih sila, a koja se snaga vodi do Omiša gdje se iskorišćuje u razne industrijske svrhe. Ovaj dio korita Cetine od Gu-

bavice do Omiša nosi oznake kanjona, pa je cijela dolina puna romantične i divnih okoliša. Prodor biva prema Omišu sve dublji, pa je kod samog Omiša gdje se Cetina slijeva u more dosegao najveću dubinu, a i stijene doline su posve okomite što još jače uvećaje grandioznost cijele doline.

—ak.

Društvene vijesti.

OTVORENJE NOVE PLANINARSKE KUĆE NA SJEVERNOM VELEBITU.

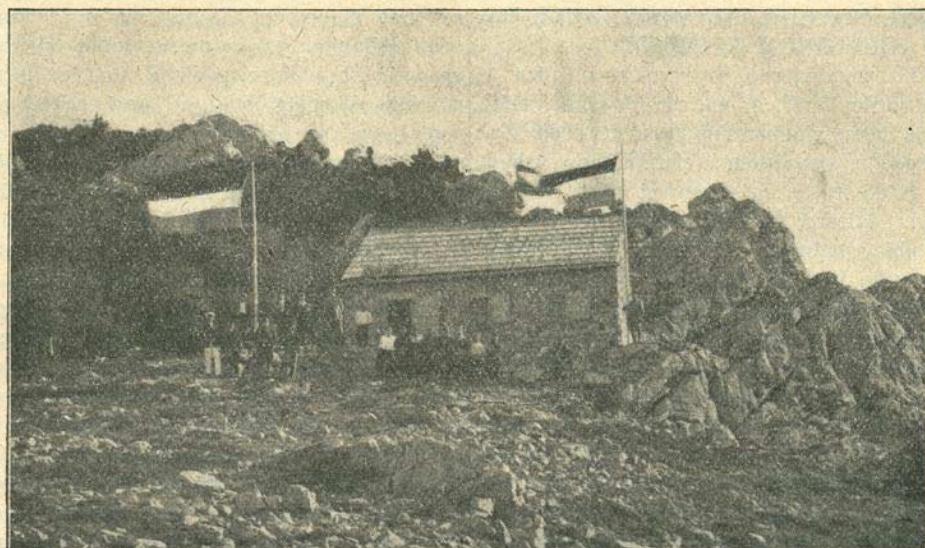
Hrvatsko planinarsko društvo središnjica u Zagrebu otvorilo je 15. o. mj. na blagdan Velike Gospe svoju novu planinarsku kuću na sedlu Zavižanske kose u sjevernom Velebitu, pod vrhom Vučjakom (1645 m), a na visini od blizu 1600 m nad morem. Mjesto, na kojem стоји nova kuća, vrlo je zgodno odabранo, jer se od same kuće i još više sa vrha Vučjaka iznad nje (5 min. uspona) pruža jedan od najdivnijih i najopsežnijih vidika u Velebitu: s jedne strane na Jadransko more s brojnim njegovim otocima od Zadarskog otočja do ispod Pule, Sušaka i Rijeke, a s druge strane na Šumoviti i kršni sjeverni i južni Velebit, Hrvatsko Primorje, Gorski Kotar i Liku. To je mjesto izabrao i dao inicijativu za tu kuću bivši predsjednik HPD g. dr. I. Krajač, koji je prošle godine kao ministar trgovine i industrije, kojoj kao jedna grana pripada i turizam, državnom potporom i omogućio brzu gradnju nove kuće. Poradi toga je HPD i prozvalo na harnu spomen tu kuću njegovim imenom: Krajačeva kuća na Zavižanu. On je kao ministar slične potpore namijenio za gradnju planinarskih kuća i skrovišta u planinskim krajevima cijele države; tako na Midžoru u Srbiji, na više mesta u Bosni, Fruškoj Gori, a u Hrvatskoj na Obruču nad Grobničkim poljem, na Zavižanu u sjevernom Velebitu i na Bijelim Stijenama u Velikoj Kapeli. Prostranu i lijepu kuću na Obruču sagradila je potkraj prošle godine agilna podružnica HPD »Velebit« na Sušaku, a kuća na Bijelim Stijenama sada je u gradnji, te ima nade, da će biti prije zime gotova, ako ne nastupe nepredvidive zapreke. Podružnica HPD »Visočica« u Gospiću pod vodstvom zaslужnoga predsjednika g. I. Gojtana podigla je ljetos novo sklonište pod Sv. Brdom u južnom Velebitu. Tako HPD u podružju svojih podružnica Sušaka, Senja, Gospića i Ogulina podiže u kratko vrijeme četiri nova planinarska skrovišta na najznačajnijim točkama Gorskoga Kotara i Velebita, čim se broj njegovih planinarskih kuća i skloništa od dosadašnjih 12 povisuje na 16. To je evo pozitivan rezultat njegova promišljenoga rada i nastojanja, kojemu je

za sada glavni cilj, da se svim značajnijim planinarskim vrhovima uz Jadransko more od Sušaka do crnogorskih planina podigne što veći broj planinarskih skloništa, koji su prvi nužni preduvjet uspješnom razvoju planinarstva. Taj se rad misli nastaviti punom parom u budućoj godini. Tako revna podružnica HPD »Mosor« u Splitu snuje gradnju slične planinarske kuće na planini Mosoru kod Splita, za koju je već doznačena potpora od ministra g. dra. Spahe, a brojem članova najjača i najstarija podružnica »Visočica« u Gospiću pristupa gradnji planinarske kuće na Visočici i skloništa na Docima u južnom Velebitu, dok središnjica HPD u Zagrebu namjerava graditi uz suradnju svojih podružnica planinarske kuće na Medvednjem Vratima pod Rišnjakom u Gorskom Kotaru i na Plitvičkim Jezerima, a podružnica »Klek« u Ogulinu zamišlja graditi planinarsku kuću pod vrhom »Kleka«. Sve su te potrebne gradnje moguće i izvedive pod uvjetom, ako se broj društvenih članova poveća toliko, da će se znatan dio članarine moći upotrebiti za gradnju tih novih kuća, a drugo, ako državna uprava u dobro shvaćenom interesu što uspješnijeg razvoja turističkog prometa izdje HPD u susret barem u onoj mjeri, kako je to učinjeno za djelotvornoga ministrovana g. dra. I. Krajača.

K svečanom otvorenju i posveti nove planinarske kuće na Zavižanu stiglo je od središnjice iz Zagreba 7 članova, i to predsjednik Josip Pašarić, potpredsjednik Mirko Bothe, odbornik-građiteljski stručnjak Josip Monjac i jedan društveni član preko Vrhovina i Otočca, a tri člana (jedan planinar i dvije planinarke) preko Sušaka i Sv. Jurja s morske strane; podružnica »Mosor« u Splitu poslala je 7 članova, a medju njima 4 odvažne planinarke; podružnica »Visočica« 8 članova i članica pod vodstvom predsjednika g. I. Gojtana; podružnica »Senjsko Bilo« u Senju, 5 članova pod vodstvom predsjednika g. Franje Krajača; podružnica »Velebit« na Sušaku 4 člana, a medju njima i planinarka gdjica. Trinajstiće, pod vodstvom predsjednika g. dra. D. Vitezića i odbornika g. Kühnela, a u ime podružnice »Željezna Gora« u Čakovcu sudjelovalo je g. Blažina, predsjednik planinarskog podmlatka. Bratsko Slovensko

planinarsko društvo u Ljubljani i Savez planinarskih društava poslali su pismeni pozdrav i čestitku, Srpsko planinarsko društvo u Beogradu zaustupao je načelnik odsjeka za turistiku u ministarstvu trgovine i industrije g. dr. Ćiril Žižek, koji je naročito u tu svrhu došao na Zavižan iz Beograda, dok je u ime »Putnika«, društva za promet stranaca u Zagrebu, prisustvovao izaslanik g. dr. Brössler. U ime državne šumske uprave bio je

izaslan od general. direktora šuma g. M. Stamenković iz Beograda, šumarski pristav g. Marko Anić iz Krasna sa svim lugarskim osobljem. Sviju se učesnika proslave vrlo ugodno dojmilo, što je okolni seljački narod iz Starigrada, Klade i Oltara u neočekivanom broju od blizu 200 muškaraca i žena kroz dva dana pohodio novu planinarsku kuću i prisustvovao sv. misi, posveti kuće i svečanom otvorenju, što je očiti znak, da naš bistro

Sjeverni Velebit: Krajačeva kuća na Zavižanu.

Foto: J. Monjac.

primorski svijet dobro shvaća pravi značaj takove kuće na vrhu Velebita. Tome je jamačno mnogo doprinio i tamošnji vrlo omiljeni župnik i požrtvovni narodni prosvjetitelj g. Franjo Ljubičić iz Starigrada, koji je pred novom kućom ispred kipa Majke Božje služio glagolsku misu, izvršio posvetu kuće i tom zgodom kao iskusni planinar održao vrlo zgodan i duhovit govor o povodu i svrsi planinarstva i gradnje planinarskih domova, što je prisutne gradske planinare upravo ugodno iznenadilo, a na brojne seljačke slušaoce učinio najbolji dojam. Poslije posvete držao je društveni predsjednik Josip Pasarić pozdravni govor, u kojem je najprije zahvalno spomenuo velike zasluge bivšeg ministra i našeg planinarskog prvaka g. dra. I. Krajača za gradnju nove kuće na Zavižanu i s time pozdravio ministarskog načelnika g. dra. Ć. Žižeka iz Beograda, zaživivši, da ministarstvo sa turističkim odsjekom i u buduće što izdašnje podupire gradnje planinarskih kuća na našim primorskim planinama. Zahvalio se državnoj šumskoj upravi na sudjelovanju, a napose srdačnu je hvalu izrazio g. župniku Ljubičiću, što je tako umno narodu protumačio ciljeve i svrhu našega

narodnog planinarstva. Tople je riječi upravio na prisutni hrvatski seljački svijet, koji je u velikom broju, ča sa obale morske, s veseljem pohrlio do nove planinarske kuće, koja će u potrebi služiti i njima kao i planinarima kao sklonište i odmorište. Hrvatski planinari žele što veći sklad i što tješnju vezu sa hrvatskim seljaštvom, pa zato HPD i povjerava gradnju takvih domova domaćim majstorima iz neposredne okoline, da se tako pruži pričika zarade okolnomu seljačkomu svijetu. Tako je i gradnju ove nove kuće predalo domaćem čovjeku, zidarskom majstoru Marku Vukeliću iz Volarice, koji je točno prema nacrtu i ugovorenom roku potpuno dovršio gradnju na sveopće zadovoljstvo. Iza toga je izrekao srdačnu dobrodošlicu članovima »Visočice« iz Gospića, »Mosora« iz Splita, »Velebita« sa Sušaka, koji su izdaleka pohrlili na proslavu, ne žaleći troška ni napora, pak je članovima podružnice »Senjskog Bila« iz Senja, čije je vodstvo vodilo nadzor nad gradnjom i bilo uslužni posrednik između srđišnjice i graditelja. Predsjedniku je uzvratio g. dr. Žižek, koji je čestitao HPD na lijepom uspjehu, slavio ljepote Velebita i istaknuo

vilo zgodan izbor mјesta za ovu kuću sa sjajnim pogledom na Jadran i na Šumoviti i kršni Velebit. Naglasio je, da i novi ministar g. dr. M. Spaho ima mnogo smisla za napredak i razvoj planinarstva, koje pored drugih svrha izvrsno služi zdravlju i preporodu narodnog naraštaja i stvara izdašno vrelo gospodarske privrede, a na koncu izračuna srdačan pozdrav i čestitku bratskog Srpskog planinarskog društva, koje baš ovih dana pripreduje izlet na najužniju planinu u našoj državi, na visoku Šar-planinu.

Predsjednik g. dr. D. Vitezić u ime »Velebita« sa Sušaka srdačnim i toplim riječima pridružuje se ovoj slavi i ističe značenje ove nove gorske tvrdjave na veličanstvenom Velebitu na pogledu plavoga Jadrana sa željom, da cijeli niz ovakvih utvrda što prije ovjenča vrhove Velebita, Dinare, Mosora, Biokova i Orjena, da se tako ostvari zamisao, što ju je predsjednik J. Pasarić lani kod otvorenja nove kuće na Obruču naglasio kao aktuelan program budućega pozitivnog planinarskog rada.

Predsjednik g. I. Gojtan u ime »Mosora« i »Visočice« iskreno se pridružuje ovoj slavi, ali žali, što već prije nismo kao planinari budili živu hrvatsku svijest u ovim krajevima, koji su bogati i puni prirodnih krasota. Mi Hrvati s ponosom i punim pravom zovemo Jadranskim morem, a Velebit najlepšom hrvatskom planinom, što nam iskreno priznaje i najveći srpski planinar dr. R. Simonović u svojim opisima Velebita. Ističe, da su planinari iz velebitskih i primorskih krajeva došli na ovu proslavu u većem broju nego oni iz Zagreba i drugih naših strana, pa poziva drugove hrvatske planinare, da se u buduće pokažu ne samo veliki brojem na papiru nego i u radu i druge učestvovanju kod izleta i ovakovih svečanih prigoda. Hvali djelovanje i zasluge predsjednika g. J. Pasarića za hrvatsko planinarstvo, kemu je dao svoju dušu i srce, pa srdačno pozdravlja Hrvatsko planinarsko društvo sa predsjednikom Pasarićem na čelu, što su prisutni prihvatali s poklikom: Živio! Koliba HPD na Zavižanu (Krajačeva kuća), duga je 8 m i 6 m široka, od kamena zidana, i iznutra ima jednu prostranu sobu veličine 5 puta 5 sa 12, odnosno 18 ležaja, a u slučaju nužde može dobiti konak 25–30 lica, a na tavanu opet oko 20 lica, tako da u njoj u slučaju nevremena može noćiti oko 45–50 ljudi. U sobi je zidana peć, koja se brzo ugrije, nadalje stolovi, klupe i stolci, a ispred nje kuhinja sa željeznim štednjakom i ormarićem za kulinjski pribor. Kraj ulaza u kuhinju se nalazi betonirana cisterna sa filterom za preko 2000 litara vode, a osim toga ima blizu kuće izvor žive vode i snježnica. Ulagne su vrata željezna kao i kapci na prozorima, te je

provala u kuću gotovo nemoguća. Krov je po običaju onog kraja pokriven drvenim daščicama. Pred kućom je lijepa i prostrana terasa, sa koje se pruža prekrasan i dalek vidik na tri strane. Troškovi kuće iznose preko 70.000 dinara, a kad se u proljeće nabavi i prijevo potrebeni kućni pribor, posteljina i namještaj, taj će iznos doseći svotu do blizu 90.000 dinara. Kuća ostaje otvorena do početka listopada i u njoj za to vrijeme vrši poslove opskrbnika graditelj Marko Vukelić iz Volarice (z. p. Sveti Juraj kod Senja), kojemu se treba najaviti, ako koje veće društvo kani posjetiti kuću.

Prilaz do kuće je slijedeći:

Nagrebački noćni putnički vlak br. 314. ima priključak sa Sušaka u 8 sati u jutro svake srijede i petka parobrodarska pruga Sušak—Pag Jadran-ske plovidbe, koja u 13 sati i 30 min. stiže u luku Sv. Juraj južnije od Senja (a u 14.45 u Starigrad Podgorski a uvjetno i Kladu). Nadalje svaku nedjelju u jutro u 8 sati pruga Sušak—Pag—Obrovac, koja u 14 sati i 15 minuta tiče Sv. Juraj (u 15 sati 20 min. Starigrad Podgorski i uvjetno Kladu). Iz Sv. Jurja vodi cesta sa 12 km i pol do sedla Oltari oko 950 m nad morem ili pješice kraticama za po prilici 3 i pol do 4 sata hoda. Na Oltarima se može spavati kod Ane Samardžije, koja vodi jednostavnu gostionu. Kod nje (sa adresom kao gore z. p. Sv. Juraj kod Senja) se mogu i kola unapred naručiti za vožnju do Oltara. Treningi planinari mogu radi noći pod vodstvom vodića (kojega pribavlja ista Ana Samardžija kada se stigne u Oltare) — odmah nastaviti put šumom do kolibe odakle sa Oltara ima nešto preko 3 sata hoda kraticama, dočim je šumskom izvoznom cestom do Blatne Doline iza Markovog kuka nešto duže. Najlaganiji pogotovo uz prekid na Oltarima ili vozeći se do Oltara je uspon od Oltara na Zavižan, koji je manji i nije teži nego li onaj od Zagreba do vrha Slijemena.

U Senj dolazi svaki dan parobrod. Tko se iskrca u Senju taj najbolje ide iz Senja automobilom bilo do Oltara oko 21 km i pol, bilo 6 i tri četvrt km do Seniske drage i to do okreta ispod nove škole, a odatle za četiri sata preko Špadinog Stolca, Gornjeg Stolca, Liskovca, pa ispod Tuževca mimo Rakite na Oltare. Vodića i nosača moći će pribaviti Lopac, pazitelj na Krajačevom posjedu zvanom Malinica u Senjskoj Dragi kod šestoga i pol kilometra. Potanje obavijesti odnosno pribavu vodića pružiti će i Senjska podružnica HPD. Put iz Senja ravno na Oltare mimoilazom Seniske Drage ne preporuča se, jer je prenaporan. Iz Klade je moguć uspon do Zavižana izravno od mora za po prilici 5 sati, pa ako se spava u Gornej Kladi za nešto od preko 3 sata i pol.

Tko ne žali troška taj se može voziti do Vrhovina, a odatle poštanskim autom do Otočca, odakle uzima auto ili kola, koja ga odvezu mimo Švickog Jezera pa kroz Krasno na Oltare.

Sa Oltara može se jašti izuzevši dva tri mesta pod Zavižanom sve do polibe. Tko iz Baške želi posjetiti kolibu taj će morati ići u Senj, a tko ide iz Raba taj može na Senj ili motorom do Klade i odatle preko Gornje Klade, Dolca i Žive Vodice na zavižansku kosu.

Parobrodi se iz Sv. Jurja vraćaju u 8.55 h svakog četvrtka, subote i utorka, dolaze na Sušak u 13.30 i imaju priklučak na brzi voz za Zagreb (Beograd—Beč).

—č.

Nekoliko riječi u zaštitu Prirode. U br. 6. t.g. »Hrv. Planinara« prikazao nam je naš član Ilija Šarinić iz Švice u Lici, kako se vandalskim načinom postupa prema tvorevinama Prirode u našim ličkim pećinama. Žalosna je činjenica, da se kod nas mogu dogoditi takvi nekulturni ispadni, no još je žalosnije kada se planinari povajdaju za takvim barbarskim činima. Žalosno je to s razloga, što planinarenje ima uzvišene ciljeve i ideje, a medju tim ciljevima je i zaštita Prirode, koju bi planinari morali propagirati na svakom koraku. No nije dovoljno samo propagirati, nego se i oni sami moraju držati propisa o zaštiti Prirode i provadljati ih što savjesnije. Zaštitu Prirode valja ucijepiti svima planinarima, a dužnost je središnjice, da to zahtjeva i od svojih podružnica, da ih u tom poduci i da im predoči važnost prirodnih ljepota i rijetkosti. Najviše se kod nas grijesi u tom pogledu u spiljama ili pećinama, gdje se nemilice odlamaju spiljski ukrasi sige, za koje je trebala Priroda stoljeća dok ih je stvorila i modelirala. I to što je Priroda izgradila kroz dugi niz stoljeća, i što je nemoguće više popraviti, to barbarska ruka neupućenih planinara i raznih bezposličara razoru u nekoliko minuta. Da to nisu neosnovane tužbe neka svjedoči slijedeći primjer: Nedaleko Ogulina u brdu Vitkovac nalazi se prekrasna pećina Kuštrovka, koja je opisana bila u br. 5. »Hrv. Planinara« 1922. god. Pećina je u to doba bila puna prekrasnih sige koliko po stranama toliko i po stropu pećine. Nedavno je bio jedan naš planinarski drug u Kuštrovki, pa mi je nakon povratka pripovijedao upravo strahote vandalizma, koji je izведен u Kuštrovki. Sve sige po stranama i po stropu su uništene, a slavnii bojovnici ostaviše i svoje oružje u obliku dugog pruta na bojištu. Propitavši se tko je to počinio, dobio je odgovor, da su bili prošle godine neki planinari koji su polupali sve sige u pećini.

Nije nam zadača da ispitujemo ovđe dalje o tom barbarskom i ne planinarskom ponašanju

odnosnih planinara, nego se ovđe obraćamo na sve planinare diljem naše domovine, a osobito na one u krajevima krša s molbom, da čuvaju prirodne krasote bilo od čije ruke, da svoj podmladak u tom smislu odgajaju, da mu predoče važnost prirodnih krasota, kao i kulturno značenje prirodnih rijetkosti s osobitim obzirom na razvoj turistike u nas, jer će nas stranci suditi po našim djelima i činima, a ne po našem kulturnom ispršavanju.

Čuvajmo dakle naše prirodne krasote, i nastojmo da ih bar održimo u njihovom prvotnom stanju, ako već nemamo sredstava da ih uljepšamo i time podignemo njihov čar i vrijednost.

—ak.

Turistička proslava na Triglavu. Dne 23. kolovoza 1927. proslavio je naš član g. Janko Krušec, zamjenik upravnika Nar. Banke u Zagrebu, svoju 50-godišnjicu. Kao oduševljen i odličan naš planinar slavi on stalno svoj rođendan u krugu svojih planinarskih prijatelja na Triglavu. Medju njima bili su prof. Josip Pasarić, starina Stédl (83 god.), koji svake godine dolazi iz Češke na Triglav, glavni ravnatelj Jugobanke dr. N. Kostrenić, potpredsjednik HPD M. Bothe i drugi. Ove godine obzirom na 50-godišnjicu svoga života bila je ova proslava osobito svečana, pa se u Aleksandrovu domu skupilo oko 16 uzvanika. Svečar je dobio bezbroj brzjava i pisama, pa je izgledalo kao da je taj dan na Triglavu otvorena poštanska ispostava. Na dan proslave bio je na Triglavu prekrasan dan, pa su učesnici i u tome mogli uživati jer su imali vanredan razgled na sve strane. Našem svečaru želimo, da proslavi još mnogo ovako uspijelih proslava na starcu Triglavu!

Pianinarske kuće i skloništa HPD. U br. 6. »Hrv. Planinara« 1927. pod naslovom pianinarske kuće i skloništa, pomutnjom je izostala pianinarska kuća na Cerovcu ispod Crnopca »Gojtanov Dom« u aps. visini od preko 600 m na podnožju Crnopca, sastoji se iz dvaju zgrada. Prva zgrada koja nosi posvetnu ploču ima tri veće prostorije i jednu manju za noćenje planinara i kuhinju. Druga se sastoji iz dvaju većih prostorija i kuhinje. Ležaji za sada još nisu uredjeni, kao što nisu niti kuće opskrbljene, no u okolini može prisrbiti pazitelji nužne opskrbe, koja se može prideti u kuhinji pazitelja. Pristup je sa postaje Cerovac ličke željeznice, koja je od kuće udaljena jedva 25 minuta. Iz kuće su polazni izleti za Crnopac, Tremzinu, Smiljanica grob, a i dalje u južni Velebit. — Podružnica HPD »Visočica« podigla je na Dušicama ispod podnožja Sv. Brdo betonsko sklonište, u koje za nevremena može naći zaklona 6—8 planinara.

Planinarske vijesti.

Zanimanje švicarskih planinara za naše planine. Dozajemo, da je naš član i odlični planinarski pisac dr. Miroslav Hirtz primio od uredništva znamenitog časopisa »Les Alpes« (Die Alpen), koji izlazi u Bernu, a kojega i mi dobivamo u zamjenu za naš »Hrvatski Planinar« — poziv s molbom, da napiše za taj časopis jedan pregledni članak o planinama Jugoslavije. Dr. Hirtz prihvatio je poziv, i uputio u tome smislu pismo na glavnog urednika »Les Alpes« dra. Ernesta Jenny-a u Zofingenu u Švicarskoj.

Kongres »Saveza planinarskih društava kraljine SHS«. Ovaj kongres održan je u subotu dne 27. kolovoza t. g. na Avali kraj Beograda u kući Srpskog planinarskog društva. Kongres je otvorio predsjednik Saveza g. dr. Fran Tominšek, konstatirajući, da su zastupana sva društva koja se nalaze u Savezu, a kao gost Saveza sudjelovalo je na kongresu izaslanik Crnogorskog planinarskog društva iz Podgorice. Kratkim govorom pozdravio je predsjednik Saveza prisutne, kao i zastupnika minist. g. dra. Žižeka, šefa odjelka za promet stranaca i turizma, izrazivši želju, da bi Savez u svome djelovanju što više nastojao oko razvoja i napretka naše turistike. Predlaže kongresu, da kongres pozdravi brzjavno Njegovo Veličanstvo Kralja Aleksandra I., što je i učinjeno.

Tajnik Saveza g. Hrovatin iza toga čita izvještaj o radu Saveza u poslovnoj god. 1926/27. U toj poslovnoj godini bilo je sjedište Saveza u Ljubljani, a sam rad bio je velik, jer je tajništvo riješilo i odposlalo oko 138 komada dopisa, no sav taj veliki rad i napor nije donio onih uspjeha, kojima se je bilo nadati. U Savezu su danas slijedeća planinarska društva: »Slovensko Planinsko Društvo« u Ljubljani sa 7276 članova, »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u Zagrebu sa 6150 članova, »Srpsko Planinsko Društvo« u Beogradu sa 770 članova, »Društvo Planinara za Bosnu i Hercegovinu« u Sarajevu sa 968 članova i »Planinarsko Društvo Fruška Gora« u Novom Sadu sa 1620 članova. Ukupno je bilo pet društava u Savezu sa 16.784 člana.

Sva društva bila su dosta djelatna, pa se je izgradilo više planinarskih skloništa i kuća, markacija novih puteva, kao i više popravaka raznih oštećenih puteva. Istimje dalje kako su neka savezna društva dobila znatne potpore od države, i žali se što Slovensko Planinsko Društvo do danas nije dobilo nikakve potpore, premda se zna da baš to društvo vrlo mnogo radi na razvoju turistike, i da je izgradnjom novih plan. kuća došlo u težak financ. položaj. Nada se, da će se prilike

u tom smjeru popraviti, i da će mjerodavni faktori imati u buduće većeg razumijevanja za rad i ciljeve planinarstva.

Na kongresu Asocijacije slavenskih turističkih društava održanom o. g. u Pragu primljen je Savez u tu Asocijaciju u kojoj se nalaze Česi, Poljaci Bugari i sada mi. Sjedište Asocijacije bilo je za ovu poslovnu godinu u Krakovu, gdje je prema zaključku zadnjega kongresa izdan Almanah, za koji smo poslali sve uredbe planinarskih društava koja se nalaze u Savezu. Delgati Saveza u Asocijaciji su bili gg.: Josip Pasarić iz Zagreba, Vaso Stajić iz Novog Sada i Makso Hrovatin iz Ljubljane.

Glavni rad predsjedništva Saveza kretao se oko uredjenja vožnje na željeznicama za planinare. Da bi se taj rad što bolje proveo sazvan je dne 6. veljače t. g. izvanredan kongres Saveza u Beogradu, na kome su bila zastupana sva društva Saveza, pa je stvoren zaključak, da se kod svih ministarstva i ostalih mjerodavnih faktora intervenira, i da ih se zamoli da se zauzmu za planinarstvo koliko u pogledu potpora sa strane države, toliko i u pogledu pogodnosti za željezničku vožnju. Ovlastilo se u to ime Srpsko Planinsko Društvo da stupi u doticaj s odnosnim Ministarstvima, i da provede tu akciju. Dosadašnja uredba o pogodovnoj trokratnoj vožnji za planinare, nikako ne odgovara svrsi i ciljevima planinarstva, jer planinar ne ide u planine samo tri puta na godinu, nego svaki dan. Uz to je u posljednje vrijeme dokinuta pogodnost, da planinari mogu na temelju te pogodnosti upotrebljavati brze vlakove, što u mnogim slučajevima oteščava uvelike slobodno planinarenje. Savez je nadalje saznao, da se izradjuje kod ministarstva nova putnička tarifa, u kojoj su turistička društva potpuno ignorirana. Stoga je Savez otposlao na ministarstvo saobraćaja molbu, kojom moli, da se u novu tarifu unese stara pogodnost za planinarska društva: »Da članovi planinarskih društava imadu sniženu vožnju od 50%, t. j. pol karte na svim putničkim i brzim vlakovima, ako ih putuje u grupi 5 osoba«. Unatoč svih molba i intervencija nije uspjelo ništa podesnoga postići, jer je ministarstvo odbilo sve predloge Saveza, a voljno je unesti u putničku tarifu takovo sniženje po kojem bi moralno putovati najmanje 10 osoba s putem od preko 50 km za putničke, a preko 100 km za brze vlakove. Kako će ta uredba u kratkom roku stupiti na snagu, moli tajnik Saveza sve prisutne, koji imadu sveza u ministarstvu, da se zauzmu, i da se u tarifi iznese promjena prema

željama Saveza, jer gornja pogodnost nove tarife ne znači za planinarstvo i njegov razvoj ništa.

Društvo za promet stranaca »Putnik« zaključilo je da unutar društva provede reorganizaciju. Tom prilikom smatra Savez, da dionice Putnika, koje bi bile slobodne pripadnu u razmjeru planinarskim društvima koja se nalaze u Savezu, pa je u tom smislu otpošljana i molba na ministarstvo trgovine. Ne treba posebno naglašavati kako su važan faktor u prometu stranaca planinarska društva, pa bi bilo poželjno da tu važnost uvide i gg. oko Putnika, i da stupe u što tjesniju saradnju s planinarskim društvima. Povjereni je Srpskom planin. društvu, da u toj stvari intervenira.

Dalnja važna stvar kojoj je Savez osobito posvetio svoju pozornost je, pogranični turistički promet s Italijom. Svakomu je poznato, da su Talijani prošle godine dozvoljavali planinarama prelaz preko granice u duljinu od nekoliko km, ako su predočili planinarsku legitimaciju. Od mjeseca siječnja t. g. postupak je talijanskih pograničnih vlasti prema planinarama, koji slučajno predju granicu upravo nečuven. Kada se je prvi slučaj dogodio Savez je intervenirao kod talijanskog ljubljanskog konzulata, držeći da je bila pomutnja u postupku tal. pograničnih vlasti. No uskoro se pokazalo, da to nije bio slučajni postupak, nego da Talijani na granici vrebaju na naše planinare i čim koji predje preko granice uhvate ga i okuju u lance kao najvećeg zločinca. Za svaki posebni slučaj obraćao se Savez na velikog župana u Ljubljani, a ovaj je putem našeg konzulata u Trstu izradio, da su planinari bili pušteni na slobodu. No ima još i gorih slučajeva. Kod nas je običaj kao i u svih kulturnih naroda, da se turistima, koji se nalazi u nesreći, pruži odmah hitnu pomoć, ne pitajući kod toga kakve je narodnosti. Talijani pak turiste koji zadju u magli ili kod penjanja po raznim stjenama preko granice, ukratko aretiraju, okuju u lance i spreme u zatvor. Dogodilo se, da su cijele grupe turista, koji su slučajno prešli granicu bili uhvaćeni, vezani dva i dva i tjerani tako kao razbojnici po 30 km daleko. Ovaj nekulturni i barbarski postupak talijanskih pograničnih vlasti prisilio je Savez, da se obrati jednom Spomenicom na kongres Asocijacije slavenskih turističkih društava u Krakovu, da u

svim evropskim listovima prikažu nekulturni postupak Talijana prema našim planinarama.

Na predlog dra. Pavlasa izriče se predsjedništvu Saveza zapisnička zahvala i podjeljuje mu se jednoglasno razriješnica.

Delegat g. Gračanin izvješće o rješenju sporu Sljeme—Hrv. Plan. Društvo, koji je spor bio na lanjskom kongresu povjeren Plan. Društvu Fruška Gora, da ga likvidira. Kako se sporazum nije postigao odgodjeno je rješenje sporu za kasnije.

Iza toga se povela živa rasprava o željezničkoj pogodnosti, kod koje su sudjelovali gotovo svi delegati, Konačno je stvoren zaključak, da Savez poradi svim mogućim sredstvima na tome, da se postigne pogodnost na vožnji za planinare njih pet u skupini.

Zatim je proveden izbor novoga predsjedništva, pa je izabran za predsjednika g. ing. S. Nedeljković, za tajnika g. dr. Hristić, a svako društvo Saveza izabralo je dva delegata.

Za idući kongres određeno je mjesto na predlog del. g. dra. Trojera Aleksandrov Dom na Trebeviću kod Sarajeva.

U sporu s Putnikom predlaže del. g. Hrvatin, da predsjedništvo uzna stojji, da Savezna društva dobiju u Putniku primjerena zastupstva. Nakon toga razvila se opširna debata o promjeni Saveznih pravila, pa je na koncu zaključeno, da društvo Fruška Gora sastavi načrt za izmjenu pravila, i da ga nakon mjesec dana predloži Savezu, a nakon 6 mjeseci neka Savez sazove izvanredni kongres u Zagreb. Del. g. dr. Prebeg predlaže, da se u svim planinskim kućama uvedu jednakе pristojbe. Del. gg. dr. Tominšek i Hrvatin dokazuju, da to nije provedivo, pošto Slov. Plan. Društvo samo luči svoje kuće u tri kategorije. Dalje stavlja del. dr. Prebeg upit na Frušku Goru, kako to da su osnovane podružnice na teritoriju koji pripada Hrv. Plan. Društvu? Nakon dalnje debate i pretresanja pravila ovaj je upit ostao neriješen.

Nakon toga zaključen je kongres, a predsjedništvo Saveza prenešeno je za ovu godinu u Beograd.

Ovaj izvještaj donešen je prema izvještaju »Slov. Plan. Vestnika« br. 6. 1927. — Uredništvo.

SADRŽAJ: M. Girometta: „Ledenice“ u srednjo-dalmatinskom kršu. — Ante Neimarević: Triglav. — M. H.: Na Mariju Bistrigu. — Naše slike. (Str. 106.). — Društvene vijesti. (Str. 107.). — Planinarske vijesti. (Str. 111.).

Izdaje »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u nakladi »Nakladne zadruge Hrv. Planinara« u Zagrebu. Odgovorni urednik: prof. dr. Josip Poljak. Tisk: Nadbiskupske tiskare u Zagrebu.

Za tiskaru odgovara: Stjepan Marinović, Gjorgjićeva 18.